

Ved Fremlæggelsen af Skriftet:

„Kjøkkenmøddinger,

eine gedrängte Darstellung dieser Monumente sehr alter
Kulturstadien»

af

Japetus Steenstrup¹⁾.

(Meddelt i Mødet den 3. December 1886.)

IV.

Dyngedannerne bedømte efter de Dyr, de havde i deres Tjeneste.
— Havde Dyngedannerne andre Tamdyr end Hunden? — Ydre
Kendemærker imellem Vilddyr og tæmmede eller halv-
tæmmede Dyr.

Nu ere vi da endelig komne til det Punkt, der i Virkeligheden
og ligesom med ét Slag vilde løfte Gravbygger-Kulturen op paa
et langt højere Trin end Dyngedannernes, hvis det nemlig
forholder sig rigtigt, som Archæologer her og i Udlandet ville
mene, at vore Gravbyggere, foruden at have haft en tam Hund,
ogsaa have vist sig i Besiddelse af Hesten, Koen, Geden,
Faaret, Svinet, altsaa i det hele af et lignende Stel af Hus-

¹⁾ De tre første Afsnit af disse Undersøgelser ere trykte i Oversigten for
1888; det her meddelte Afsnit IV henstod ved min Faders Død i en
allerede for flere Aar siden sat Korrektur, der syntes omtrent færdig til
Rentryk. Efter Sagkyndiges Udtalelser maatte det anses for ønskeligt,
at ogsaa dette Afsnit blev offentliggjort, selv om det ikke har faaet min
Faders endelige Eftersyn. *Johannes Steenstrup.*

dyr, som vi nu have og som Beboerne af vort Land synes at have haft igennem begge Metalaldere. Dette dem tillagte Husdyrhold skulde naturligvis ikke udelukke dem fra, saaledes som Stenkamrenes talrige og prægtige Lanser, Spyd og Pile af Flint tilstrækkeligen syntes at vidne, at de ved Siden deraf havde været vældige Jægere, og tillige havde drevet god Fuglefangst og Fiskeri, at dømme nemlig efter de mangehaande Pilespidser eller Lystertænder o. s. v. af Ben.

Til Raadighed for Gravbyggerne stod der altsaa efter disse Archæologers Mening en langt større Rigdom af Fødemidler og Afvexling i disse, for saa vidt de hentedes fra Dyreverdenen, end den, Dyngedannernes Levevis hidtil har røbet os¹⁾.

Imod denne Rigdom og Afvexling tager sig unægteligen det hele Husdyrhold, som vi i alt Fald med nogen Sikkerhed tør tillægge den Stok af Landets Urfolk, der dvælede ved Køkkenmøddingerne og som under sit Ophold der dagligen forøgede disse, meget fattigt og tarveligt ud. Efter alle mine Undersøgelser af de talrige af Køkkenmøddingerne udgravede Knokler og Brudstykker af disse, har jeg oprindeligen ikke med nogen Sikkerhed kunnet tillægge de Folk, hvorfra Dyngerne hidrøre, mere end et eneste Tamdyr, det vil her sige et Dyr, der stod til deres stadige Tjeneste og daglig var i deres Selskab, nemlig Hunden, og i det nu fremlagte Skrift har jeg efter længe fortsatte Undersøgelser endnu bestemt maattet fastholde dette. Men lige over for Forsøgene paa at henføre Køkkenmøddingerne til det saakaldte palæolithiske Tidsrum, ansér jeg det nødvendigt her udførligere at erindre om den betegnende Karakteristik, som disse Dynger have givet os af denne Hund og dens Forhold til Beboerne. Dens saa systematiske og

¹⁾ En lignende Forskel ere de ogsaa tilbøjelige til at antage i Plante-Næringsmidlerne, men da dette Forhold ikke direkte vedkommer os her, ville vi først senere og i anden Sammenhæng dvæle kortelig derved.

gennemførte Behandling og Gnav af Pattedyr- og Fugle-Knoklerne viser saa tydeligen, som det ønskes kan, at den har overalt fulgt med Dyngedannerne, hvor de opholdt sig, og til alle Tider været i deres umiddelbare Nærhed, og for en Stamme af Mennesker, som man antog at staa paa et palæolithisk Standpunkt, er der nok ikke paavist nogetsomhelst lignende. I det mindste kender jeg ikke noget, der kan sættes ved Siden deraf.

Til Fuldstændiggørelse af Billedet af dette Husdyrhold, enten det saa i Fremtiden vil vise sig som Dyngedannernes eneste eller ikke, bør ved Siden af Hundens daglige Ophold hos disse nær Dyngeladserne endnu følgende Træk til Belysning af dens Liv fremhæves. Jeg har tidligere omtalt det besynderlige Forhold, at Hundens Knokler i Møddingerne ofte fremdrages med Spor af Flintknivenes Ridser paa saadanne Steder af Knoklernes Overflade, paa hvilke man vanskeligen kan tænke sig dem fremkomne ved Hudens Aftrækning, hvis man nemlig forestillede sig, at Huden af disse Dyr alene blev benyttet, men nok derimod ved Kødets Afskrabning, og altsaa vel snarest ved dettes Benyttelse som Fødemiddel. Til mere end eet Formaal synes Hunden derfor at have været i Dyngedannernes Tjeneste, nemlig ikke blot som Hjælper ved Jagten efter Skovens store Vildt (Raadyr, Hjort, Vildsvin) og efter Vandfuglene, eller som Vagtdyr ved Hjemmet, men maaske ogsaa som Næringsdyr. Som saadant var og er endnu Hunden meget skattet hos mange Folkestammer, hvis Levevis frembyder os i det væsenlige samme Træk som dem, der hidtil ere os bekendte hos Dyngedannerne. Hos flere af disse Stammer holdes ofte en egen, sædvanligvis noget mindre Hunderace som Næringsdyr, og en noget større eller stærkere som Led-sager paa Jagten¹⁾. Uden i ringeste Maade derved at ville an-

¹⁾ eller som «Trækdyr», hvis ogsaa i denne Retning Hunden er traadt i Jæger- eller Fiskestammens Tjeneste.

tyde, at maaské noget lignende har gentaget sig i hin Tid hos vort Stenaldersfolk, tør jeg dog ikke her lade ubemærket at de ret talrige Knokler af forskellige Dele af Hunden, og navnlig den Kæbedele, tydeligen vise, at Dyngedannernes Tamhund i dens fuldt udvoxne Skikkelse frembyder Individder med en ikke ringe Forskel i Størrelse; men denne Variation har dog hidtil forekommet mig at ligge indenfor de Grænser, som den har f. Ex. hos Lappehunden eller en anden under lignende Forhold tjenende Hund. For egentlige Raceforskelligheder synes mig vort Materiale fra Køkkenmøddingerne endnu ikke at kunne tale.

Imidlertid synes en anden Zoolog, Professor Joh. N. Woldrich i Wien, der specielt har studeret Knokkelresterne af de ældste Tamhunde, ikke at være utilbøjelig til at finde flere end een Hunderace antydnet ved Resterne i vore Køkkenmøddinger. Paa Begæring om at maatte faa Fotografier af Køkkenmødding-Hundens Kæber, sendte jeg ham til Selvsyn Kæber og Knokkeldele af flere Individder og fra flere Møddinger, og Henførelsen af disse Partier til de af ham erkendte Hundeformer havde han velvilligen angivet ved hvert af Stykkerne, da han sendte dem tilbage. Om nu ogsaa det overvejende Flertal af disse henføres til den af Prof. Rüttimeyer fra den neolithiske Stenalders Pælebygninger i Schweizørsøerne skildrede *Canis familiaris palustris* eller til Underracer af denne, saa anses dog enkelte, til hvilke vi forresten have flere tilsvarende Stykker i Samlingen, at være af en anden, noget afvigende og snarest til et sent Tidsrum af neolithisk Stenalder hørende Form. Saafremt dette Syn paa Hundeleveringerne, som antydede disse snarest som forskellige Racer, vilde bekræfte sig, kunde der heri ligge et yderligere Vidnesbyrd om, at Tamhunden allerede dengang havde været længe i Menneskets Tjeneste og haft Betydning for det i mere end een Retning. Saameget længere maatte altsaa Dyngedannerne tænkes fjernede fra et palæolithisk Stadium i Udviklingen; thi et saadant

har man hidtil ikke villet indrømme Besiddelse af nogen tam Hund.

I selve de talrige Køkkenmøddinger, i hvis Undersøgelse jeg personligen har taget Del, har jeg ikke bemærket nogen Knokkel, der gav mig nogen Sandsynlighed for at den kunde hidrøre fra nogen Form af Faar (*Ovis*), Ged (*Capra*) eller Hest (*Equus*); men heller ikke af Svin (*Sus*) har jeg hidtil sét saadanne Knokler, der med Sandsynlighed kunde henregnes til nogen anden Art eller Form af Svineslægten, end Vildsvinet (*Sus scrofa* Lin.).

Saa vel af Vildsvinet som af de to andre større Hovdyr, der dannede Hovedgenstanden for Dyngedannernes Jagt, Kron-dyret og Raadyret (*Cervus Elaphus* L. og *Cerv. capreolus* L.), ville imidlertid de i Køkkenmøddingerne fundne Knokler og Kæber vidne om, at Individerne af disse Arter i deres fuldt udvoxne Skikkelse, og skønt de hørte til samme Alder og Køn, optræde i meget ulige Størrelse og Kraft. Gennem-gaaende ere rigtignok disse Dyngernes forhistoriske Repræsen-tanter for Arter, som endnu i vild Tilstand leve her i Landet eller i alt Fald endnu i forrige Aarhundrede levede der, større og stærkere end Nutidens i selve de Egne, i hvilke Køkkenmøddingerne nu ere beliggende: men det paafaldende er — hos disse Skovenes vilde Dyr fra et saa fjernt-liggende Tidsrum — at finde udtalt en ikke ringe Forskellighed i den individuelle Udvikling efter de Egne, hvori de levede. Saaledes f. Ex. Raadyrene og Hjortene, som de i Mængde levede i Skovene omkring Issefjordens Bugter i Nordsjælland, i Mod-sætning til dem, der fandtes i Jyllands Skove og omkring Mariagerfjorden og Randersfjorden. Dette bekræftes forøvrigt ogsaa ved Fundene af disse Dyrs Skeletter fra Moserne; thi Jyllands og Fyens frembyde os dem i langt kraftfuldere og større Individuer, end Sjællands¹⁾.

¹⁾ Det samme har ogsaa været min Erfaring for Elsdyrets Vedkommende.

Naar saaledes den individuelle Udvikling viser os en saa stor Forskellighed hos Dyrearter, der levede i fri og vild Tilstand i et saa fjernt liggende Tidsrum, at Naturen da maatte siges aldeles at have været overladt til sig selv, og det en Forskel, der viser sig i lige Grad upaavirket af den hos Arterne kendte Alders- og Kjønnsforskellighed, men derimod kendelig afhængig af videre eller snevrere Egnforhold, staa vi her over for en Faktor, til hvilken vi i vore archæologisk-kulturhistoriske Betragtninger maa tage et tilbørligt Hensyn, naar vi ikke skulle vildledes. Dette har man næppe altid iagttaget, f. Ex. naar Spørgsmaalet var, hvorvidt vort Lands Befolkninger i Stenalderen havde tamme Oxer, og altsaa en Slags eller Grad af Kvæghold, eller ikke. Derfor maa jeg sige et Par Ord særskilt om de meget faa i vore Køkkenmøddinger hidtil fundne Levninger af Oxeformer (*Bos Lin.*)

Til forskjellige Tider har jeg nemlig i mine Meddelelser til Selskabet omtalt Ox-Levninger, fundne i Køkkenmøddingerne og bærende Præg af den Behandling, som Dyngedannerne og deres Hunde i Fællesskab lode dem blive til Del. Der synes altsaa ikke ret godt at kunne være Tvivl om, at Dyngedannerne have vidst at forskaaffe sig disse Dyr og været samtidige med dem her i Landet. Den største Del af disse Knokler mente jeg man uden nogen Betænkelighed kunde henføre til den nu uddøde Kæmpe-Oxe (*Bos primigenius Boj.*), af hvilken vi fra vore Tørvemoser allerede have en anelig Række af mere eller mindre fuldstændige Kranier, og foruden de to i Museets store Hal opstillede næsten fuldstændige Skeletter, en ikke ringe Mængde af større Skeletpartier. Af et andet meget stort, men fra Kæmpeoxen meget forskelligt Dyr af Oxegruppen, nemlig Pukkeloxen (*Bos bison L.*), have vi vel ogsaa fra danske Tørvemoser eller disses Bækkener et Par Gange erholdt Kraniepartier, men fra Køkkenmøddingerne har man hidtil ikke erkendt nogen Levning af dette Dyr. Dermed skal det paa

den anden Side ikke være rent ud benægtet, at jo enkelte saadanne Levninger meget godt kunne have forekommet baade i dem og i vore Tørvemoser, uden at være blevne erkendte som forskellige fra tilsvarende Levninger af *Bos primigenius*. Det Sammenligningsmateriale, som hertil vilde være nødvendigt, mangle vi hidtil, saa godt som aldeles for Bisontens Vedkommende.

Et ganske lille Mindretal af Oxeknokler fra Køkkenmøddingerne har jeg i samme Meddelelser omtalt som hidrørende fra Individder af Oxeslægten, der i Størrelse stode tilbage for den, Kæmpeoxerne i Almindelighed havde; og som deri nærmede sig til vore Racer af Tamoxer. Til disse sidste har jeg dog hidtil ikke haft Grund til at henføre hine enkelte Levninger, da de ikke røbede mig noget bestemt Spør af at have tilhørt Individder, der havde været holdt tæmmede, og for Zoologen er der fuld Grund til, ogsaa paa Europas Kontinent, at vente Spør af de mindre Former af «Vildoxer», hvis Tilværelse man f. Ex. i England saa jevnligen ser bekræftet ved de Levninger, der ere fundne i «palæolithiske» Huler og andensteds. — Disse har man jo ikke blot i Størrelse men ogsaa i Form nærmest paralleliseret med visse Former af vort Tamkvæg, af hvilket man endogsaa sædvanligt betegner den ene Race med samme Navn, som den mindste af «Vildoxerne»: *Bos brachyceros* Owen eller *B. longifrons* Nilss.

Jo mere det kommer til fast Erkendelse — og for denne har jeg i Decennier kæmpet —, at vort europæiske Tamkvæg ikke paa en ret naturlig Maade, og altsaa ikke med nogen Sikkerhed, kan udledes fra en svagere, ved Tæmningen hæmmet eller ligesom formindsket Form af vor Kæmpeoxe, desto bedre vil man indse, til hvor stor Fortrød det har været for vor videnskabelige Redegørelse for Kulturen i forhistoriske Tider, at man har været saa tilbøjelig til uden videre at antage alle saadanne Oxeløvninger, der røbede ringere Størrelse end den store Vildoxes eller Kæmpe-

oxens, eller kun havde en Størrelse som vort Tamkvægs, for at have tilhørt tæmmede Oxerformer, og at lade denne blotte Antagelse gælde som godt Vidnesbyrd om vedkommende Tids Husdyrhold.

De mindre Oxer, hvorfra saadanne Levninger stamme, kunne have været meget andet end Tamkvæg. De kunne have været mindre Vildoxeformer, helt forskellige fra og uden al Sammenhæng med vore tæmmede Oxer, dem vi her ville betegne alle tilsammen med Fællesnavnet *Bos taurus* Lin. Men de kunne ogsaa have været den vilde Stamform for disse eller for enkelte Racer af dem. De kunne endelig ogsaa have været saadanne paa visse Steder eller til visse Tider optrædende mindre Former eller Individuer af Kæmpeoxen som dem, vi ovenfor omtalte af andre vilde Dyr. Og med Hensyn netop til denne sidste Mulighed er det godt at blive erindret om, at Individerne af Kæmpeoxen — *Bos primigenius* Boj. — i den anselige Størrelse, hvori de optræde her i Landet og i Sverrig, ere næsten halve Dværge ligeoverfor dem, der ere fremdragne af Jordlagene i visse andre Egne, f. Ex. i England, og hvoraf der i *British Museum* ses mægtige Kranier.

De Gradationer i Individernes Udvikling i Kraft og Størrelse, der have deres Grund i de indenfor visse Egne eller indenfor visse Tidsrum stedfindende Betingelser for en Arts Ernæring eller Trivsel i det hele, kunne vise sig langt større end de ovenfor antydede. De ere ikke alene iagttagne hos planteædende Dyr-Arter, men ogsaa hos saadanne, der leve af dyrisk Føde. Som Exempler, der ikke ere uden en vis Betydning med Hensyn til den Fauna, for hvilken netop Undersøgelserne af vore Køkkenmøddinger skulle gøre Rede, skal jeg for de førstes Vedkommende blot nævne Krondyrets statelige og stærke Former, som de ligge i Stenalderens Køkkenmøddinger

og i Hulerne ved Mentona, og de dyærgagtige Skikkelser, der nu leve i de halvnøgne Kalkegne omkring Middelhavet; for de sidstes derimod den mærkelige Skala, som Lossen (*Felis lynx* Lin.) frembyder os i Skandinavien fra den store, kraftige Varglo ned til den næppe halv saa store Katlo — en Gradation, som førend dens virkelige, tildels individuelle Natur blev erkendt, jo netop fremkaldte Opstillingen af forskellige Arter.

Fordi vi altsaa have Knokler eller andre Skeletdele for os af Oxer, der i Størrelse eller i den almindelige Form ikke synes os at afvige fra Tamoxens, have vi endnu kun en Mulighed for, at de maaske have tilhørt tamt Kvæg; men Muligheden kan naturligvis, saafremt Karakterer af anden Natur forene sig med Formen og Størrelsen, nærme sig til en mere eller mindre stærk Sandsynlighed for dette Forhold, eller gaa over til at blive en ligefrem Visshed derom.

Saadanne Karakterer eller Mærker, der sikrere end Form og Størrelse pege hen paa en ufri og tæmmet Tilstand, ere f. Ex. den stærkere eller ringere Mangel paa fuld Uddannelse af Knoklernes Benmasse i det hele, særlig af Ledføjningernes Flader og af Musklernes Tilhæftningslinier paa Knoklerne, samt alt lignende, der maatte antyde, at vedkommende Individer ikke havde stadigen rørt sig frit og levet under de sædvanlige Betingelser for et vildt Dyr.

I Forbindelse hermed maa omtales et andet og stærkere Udtryk for Tamdyrlivets Indflydelse paa Knoklernes Uddannelse og navnlig Kraniets. Det er den for Husdyr ejendommelige Forkortelse og Forskydelse af visse af de Knokler, der sammensætte Hovedet, dog især Ansigtets og Underkæbens Knokler, og som har sin Grund væsenligen deri, at i Dyrets Udviklingsperiode, under unaturlige Ernæringsforhold og Mangel paa selvstændig Erhvervelse af Føden, den for Arten naturlige Takt i disse Deles gensidige Væxt ikke har kunnet overholdes. Hovedet beholder da visse Ligheder med det yngre og uudviklede Dyrs. Mest iøjnefaldende er maaske Udtrykket i Underkæben, og da

denne jo, som bekendt, af flere Grunde er den hyppigst opbevarede Del af et Pattedyrskelets Levninger, kommer dette særegne Forhold os ofte ved Undersøgelserne særlig til gode.

Jeg føler det hensigtsmæssigt her — inden jeg gaar over til andre ydre Vidnesbyrd om en Tamdyrstilstand — at dvæle et Øjeblik ved et Exempel paa de tønnævnte Karakterers Anvendelse til Bedømmelse af Europas ældste kulturhistoriske Forhold.

I tidligere Drøftelser af herhenhørende Spørgsmaal, f. Ex. ved den internationale archæologiske Kongres i Brüssel i 1872, har jeg ikke undladt at betone et stærkt Præg af tæmmed Tilstand, jeg fandt hos de Knokler af Oxer, Geder og Faar, der ved de berømte, af Prof. E. Dupont ledede Udgravninger af Belgiens Huler vare fremkomne af selve de Lag («étages»), som indeholdt Levninger af Mammuth og dens samtidige, samt «palæolithiske» Redskaber. Ifølge den meget omhyggelige — nok i høj Grad regelrette og fagmæssige, men ligeoverfor de Slutninger, man deraf drog, ingenlunde Videnskabens Fordringer tilfredsstillende — Udgravningsmaade, og egentlig kun i Kraft af de ovennævnte Genstandes Leje i samme Hule-Lag («étage») tiltraadte man almindeligvis fuldkommen den af Prof. Dupont fremsatte Anskuelse, at de belgiske saakaldte «Mammuthjægere» ogsaa havde jaget de ovennævnte Drøvtyggere som vilde Dyr. Om nu ogsaa disse Dyrs Tilnærmelse i Form og Størrelse til vore Husdyrformer næppe havde undgaaet Opmærksomheden, havde dog ingen, saavidt jeg véd, povet at fremsætte den Slutning, at altsaa «Mammuthjægerne», et af Archæologernes ældste og ægteste «palæolithiske» Folk, sandsynligvis havde haft tæmmede Husdyr (endog af flere Arter). Heller ikke véd jeg, at man for Alvor har uddraget en saadan Slutning fra Forholdene i Englands Huler, i hvilke jo ogsaa Knokler af de mindre Oxerformer ere blevne fundne sammen med palæolithiske Redskaber og med Mammuth- og Rhinoceros-

Knokler. Der, som hist, har man, indtil Vidnesbyrd i andre Retninger forelaa, ladet sig nøje med den rigtigere, og under alle de mislige Forhold, Hulerne frembyde, meget forsigtigere Anskuelse, at Levningerne hidrørte fra mindre Former af Vild-oxer, enten saa disse kunne kædes sammen med de senere Tamoxer, som Stamfædre for dem, eller ikke. Men anderledes stiller selvfølgelig dette Spørgsmaal sig, saasnart man ved paa-viselige Mærker søger at hævde — og dette tillod jeg mig i Mødet — at Knoklerne af disse mindre Drøvtyggere utvivlsomt hidrøre fra ikke-vilde, ja tildels endog stærkt tæmmede Dyr, thi da bliver Slutningen nødvendigvis en hel anden, og tillige et Enten — Eller.

Skal Forekomsten i samme Lag eller «Etage» af Hulefyldet være et uomtvisteligt Bevis for Samtidighed imellem de Mennesker, hvis Redskaber, og de Pattedyr, hvis Knokler ere lejrede sammen — for mig er der heri, hvis ikke andre og sikrere Kriterier træde til, aldeles ikke noget Bevis, ja ikke engang nogen Sandsynligheds-Grund derfor — da maa Belgiens troglodytiske Mammuthjægere ved Siden af det særdeles raa Jægerliv, man har tillagt dette Folk, enten selv have haft et ikke ringe Husdyrhold af stort Kvæg og smaat Kvæg, eller de maa have boet i Nærheden af Stammer, der havde begge Dele, og fra hvem de have kunnet røve dem. Saaledes er jo Forholdet f. Ex. flere Steder i Afrika, hvor Stammer af Buskmænd omgive Kafferstammer, eller lignende, og derfor finder man paa Buskmændenes Lejrpladse næsten stedse Rester af Tam-Oxer, skønt de ikke selv holde saadanne¹⁾.

For de Tilhængere af den Dupont'ske Mammuthjæger-Hypothese, hos hvem dette første Alternativum — at der nemlig

¹⁾ En slaaende Parallel hertil har Carl Lumholtz lært os at kende fra de sorte Australnegere i Nyholland. Se: «Blandt Menneskeædere» S. 106, 110—11. 1888.

samtidigen med hans Rhinoceros- og Mammuth-Jægere vare tæmmede Former af disse Drøvtyggere — i ingen af dets nævnte to Skikkelser maatte finde fuld Tilslutning, er der unægteligen et andet Alternativum tilbage. Hos de Drøvtyggere, der her betragtes som vilde Dyr og paa hvilke dette Jægerfolk menes at have drevet samme Jagt, som paa Mammutherne, var maaske allerede dengang Knoklernes Bygning og Udvikling stemplet med et vist Afmagts- og Tamdyrspræg, som en forudgaaende Antydning af den Tilstand, de ufravigelig skulde gaa imøde (den «Maupied»'ske Opfattelse af Husdyrenes Oprindelse).

Som ædruelig, biologisk Naturforsker, der skatter højligens baade rene Kendsgerninger og Anvendelsen af sund Sans ved de deraf dragne Slutninger, har jeg bestemt nægtet at kunne gaa ind paa det første Alternativum i nogen af dets to Former, men dog endnu mindre paa det sidste, skønt det ved Kongresmødernes Slutning blev mig meddelt, at min Kollega, Professor Dupont, følte sig i Grunden tiltalt af dette Alternativ, fordi det ligesom aabnede en ret antagelig Udvej af det efter min og enkelte andres Mening meget store Uføre, hvori den paa unøjagtige og utilstrækkelige geologiske Undersøgelser grundede Samtidighed imellem Mammuthjægerne og de tamme Dyr havde bragt Prof. Dupont og Tilhængere.

Her er det ikke Stedet at gaa ind paa de nødvendige Berigtigelser af de hos Dupont fremstillede geologiske Forhold mellem Aflejringerne paa Dalførenes Bund og Sider og dem, der i mange Huler findes i Hulemundingerne eller inde i Hulefyldet, og som i mange Tilfælde kun skyldes Lufttrækket i selve Hulerne eller den ejendommelige Maade, hvorpaa disse ligesom trække Vejret; ej heller paa de Beregninger af Samtidighed, større Ælde eller ringere Alder o. s. v., som støttedes paa hine Aflejringer; jeg maa her indskrænke mig til en kort personlig Udtalelse.

I et langt Liv har jeg saa meget været optaget af Studier i Naturen over de yngste eller nyeste Jorddannelser, og har af Selvsyn faaet saa meget Kendskab til Hulernes Bygning i Mellem- og Syd-Europa og til deres forskellige Indhold, dettes Indbringelse ad højst ulige Veje og til højst ulige Tider samt dets gentagne Omlejring paa meget overraskende Maader, at jeg fuldt ud erkendte, at hvad jeg deraf saa Prøver paa i Belgien, tildels under Prof. Duponts Ledelse, i alt væsentligt stemmede med, hvad jeg tidligere om disse Punkter havde erfaret ved andre Egnes Huler.

For mig kunde der derfor ikke være Tvivl om, at den blotte Sammenlejring af Knokler og Redskaber i een og samme Etage af Hulerne, var uden nogen som helst afgørende Betydning for Spørgsmaalet om Samtidigheden imellem Mennesket og de Dyr, fra hvilke Knoklerne hidrørte.

Efter ovenstaaende ikke blot historiske, men, som jeg haaber, ogsaa objektivt oplysende Exempel paa Anvendelsen af det særegne Udseende, som i det mindste en stærkere Grad af Tæmningen paatrykker Husdyrenes Knokler, hvad deres Form- og Overflade-Forhold angaar, vender jeg mig, som jeg ovenfor S. 218 antydede, til andre ydre Mærker, hvilke jordfundne Knokler kunne byde os som Vidnesbyrd om, at de hidrøre enten fra tæmmede Individer eller fra Dyr, der havde levet, om de end havde ført et temmelig frit Liv, under et vist Tyranni fra Menneskets Side.

Her er det fornemlig en egen Art af Lemlæstelse, der særlig kræver vor Opmærksomhed, da den udøves imod de fleste, ja næsten imod alle Arter Husdyr og paa forskellig Maade ændrer deres Udseende og Bygning. Jeg mener selvfølgelig den unaturlige og grove Forstyrrelse, som Mennesket med vilkaarlig Indgriben fremkalder i den normale Optræden af de to Køns-

former hos hans Hus- eller Tamdyr. Ved Gildning eller Kastration af det mandlige Dyr fremtvinger han ligesom tre Former i Stedet for de oprindelige to indenfor Arten, og det maa ikke overses, at netop den tilkomne tredje Form (Studen, Beden, Galten o. s. v.) oftest i Kraniebygningens Forhold staar længere fra den mandlige end fra den kvindelige og giver Anledning til Miskendelse af Arten. Men, selv om denne tredje Form fuldt erkendes, bliver den paa den anden Side et brugbart Vidnesbyrd om, at man ikke har med vilde Dyr, men med mere eller mindre tæmmede, at gøre. — Denne Menneskets egenyttige Mishandling af de mandlige Individier af en Dyr-Art, som det mere eller mindre har forstaaet at underkaste sig, gaar i sin første Oprindelse meget langt tilbage i Tiden og synes næsten at have taget sin Begyndelse, saa snart som Mennesket i det hele tog et Dyr i sin Tjeneste. Øjemedet dermed har vistnok været meget forskelligt, idet man snart kun har tilsigtet at gøre det vilde Dyr mere regerligt f. Ex. som Trækdyr eller Lastdyr o. l., snart derimod at gøre et bedre Kød- og Næringsdyr af det ell. l. Her i Norden har Kastration fundet Sted under højst ulige Kulturer, og til Forstaaelse af de os nu foreliggende Kulturspørgsmaal bør jeg ikke undlade at berøre i det mindste to særlige Forhold.

For vor Opfattelse af det Kulturstandpunkt, hvorpaa de os bekendte allerældste Befolkninger i Europa egenlig have staaet, er det et særdeles vigtigt Spørgsmaal at faa besvaret — hvis det i det hele er muligt — hvorvidt Rensdyrperiodens Folkefærd, i Sydfrankrig f. Ex., have besiddet Renhjørde, som Lapper eller Tunguser nu, eller kun ved Jagt have skaffet sig de Tusinder af Rener, hvis Knokler endnu ligge som Køkkenmødding paa Gulvet af de Huler, der vare deres midlertidige eller faste Bopæl.

Prof. Paul Gervais, den ansete franske Zoolog og Palæontolog, og andre have stærkt udtalt sig for den første Anskuelse. Selv har jeg i dette Selskabs Oversigt for 1866 ikke

turdet benægte det ret naturlige i denne Opfattelse, men dog gjort opmærksom paa, at et Bevis for dens Rigtighed kunne vi her næppe vente uden af Kastrationsforholdet. I det frie og naturlige Liv, som selv den saakaldte Tamren fører i Lappernes eller Tungusernes Renhjørde, er det ikke at vente, at enkelte Knokler eller Bensystemet i det hele skulde paa en ret tydelig Maade frembyde noget af de Kendemærker paa Tæmningen, som ovenfor omtaltes. Derimod er det nok overalt Tilfældet, at Tamrenen i en Egn aldrig naar samme Størrelse og Styrke som samme Egns Vildren, men selv om denne vide vi netop, at Individerne i de nævnte Henseender ofte kunne vise en meget ulige Udvikling i temmelig nærliggende Egne. Indenfor de «tamme» Renhjørder findes imidlertid et ikke ringe Antal af gildede Rentyre, og da disse Gild-Rener enten slet ikke aarligen afkaste deres Takker, som de vilde Handyr, eller i alt Fald kun uregelmæssigen gøre dette, vil altsaa Udviklingen af Takkerne og deres Rosenstokke ikke hos dem findes at staa i det normale Forhold til Dyrets Størrelse og Alder eller til Tandslidet, og følgelig derved — saafremt da et rigeligere Undersøgellesmateriale foreligger — utvivlsomt røbe den sande Sammenhæng.

Idet jeg henviser til den nævnte Afhandling i Oversigterne fra 1866 og navnlig til de om Renlevningerne i *Bruniquel*-Hulen (S. 31—32) gjorde Bemærkninger, skal jeg med Hensyn til andre ydre Forhold, der kunne antyde Rensdyrets Stilling til et Urfolk, for Fuldstændigheds Skyld her berøre, at Mangelen af en Tamhund i den sydeuropæiske «palæolithiske» Rensdyrsperiode ikke i og for sig behøver, som nogle bestemt have ment, at tages som et afgørende Vidnesbyrd imod, at Datidens Rener i Sydfrankrig have været tæmmede eller halvtæmmede, ligesom Lappernes. Under særegne Naturforhold, f. Ex. i Enare-Lapmarkens Skove, vandre saaledes Lapperne ikke med deres Rener, og de holde derfor heller ikke nogen Tamhund.

Om end en bestemt Erkendelse af en fjern Fortids Gild-

rener nok kan blive af Betydning for den rette Opfattelse af ældre Kulturtilstande i det egentlige Skandinavien, vil den dog ikke kunne blive det for Danmarks Vedkommende, for saa vidt der ikke her kan blive Tale om nogen Samtidighed imellem Landets ældste Beboere og dets Rensdyrstid. Denne maa, efter alt, hvad vi hidtil vide, ligge langt forud for Landets Beboelse af Mennesker. Det er kun ved beklagelige Misforstaaelser, at der hos Quatrefages (i flere af hans Skrifter) og hos enkelte andre Forfattere har kunnet indliste sig saadanne Urigtigheder om det faktiske, som den angivne Samtidighed af Dyngedannerne med Landets arktiske Flora og sammes Rensdyr.

Omyndt synes mig Kastrations-Forholdet at blive af stor Betydning for Opfattelsen af Metalaldernes Kultur-Standpunkt hos os. Efter min Overbevisning har en ikke ringe Del af det Chaos, hvori vore Kundskaber om de forskellige Oxeformers indbyrdes Sammenhørighed eller deres mulige Sammenhæng med forudgaaende ældre eller vilde Former længe have befundet sig, just sin Rod i den Omstændighed, at man har forsømt at klare tilstrækkeligen ud fra hinanden de forskellige Udseender, som de tre Lemmer af samme engere Familiebegreb: Tyren, Koen og Oxen (Studen) frembyde, og af hvilke hver for sig, vistnok i mere end ét Tilfælde, synes at være tagen som egen Form eller Race. Men baade for Oxens og for Svinets Vedkommende vil Paa-visningen af en hyppigere Optræden af den tredje (den gildede) Form være et meget godt Mærke paa, at vi have med et Tamdyr eller Husdyr at gøre¹⁾.

Det foranstaaende vil tilstrækkeligen overtøde den forstandige Læser — han være nu Oldforsker eller ikke — om, at Spørgs-

¹⁾ At der, som enkelte Undtagelser i Naturen, forekommer Gild-Hanner, der ere bragte i den abnorme Tilstand ved Kampe med Rivaler og Fjender, undertiden ved Sygdomme, er jo bekendt allerede fra Oldtiden.

maalet, hvorvidt forefundne Knokler og oven i Købet ikkun i enkelte Tilfælde hele Knokler, men i de allerfleste Tilfælde blot Brudstykker og Brokker af dem eller ogsaa ved Omdannelse til Redskaber meget ukendelige Dele af dem, kunne sikkert siges at hidrøre fra vilde Dyr, eller tæmmede og halvtæmmede, til enhver Tid ikke hører til de lette. Til dets nogenlunde tilfredsstillende Besvarelse maa der baade fordres betydelige Forstudier og et eget Sammenligningsmateriale af særlig til dette Øjemed præparerede Knokler af vilde og tæmmede Dyr.

At jeg i min ovenfor givne Fremstilling af Forholdene, saaledes som jeg hidtil har ment at se dem i vore Stenalder-Kjøkkenmøddinger, baade har maattet være afhængig af de nævnte Forstudiers Udstrækning og af Sammenlignings-Materialets endnu i flere Retninger følelige Ufuldstændighed og Ufuldkommenhed, er en Selvfølge. Men ét ønsker jeg dog nok i disse Henseender at gøre gældende m. H. t. dette Materiale i vort Universitets Zoologiske Museum. Uagtet alle dets Mangler vil det vistnok røbe, at man næppe noget andet Sted har vist mere alvorlige og igennem Decennier fortsatte Bestræbelser for at bane Vejen til en videnskabelig Erkendelse af Fortidens Natur- og Kulturforhold og lede Drøftelserne af disse Forhold ind i en noget bestemtere Form end den mere uklare, der hidtil ofte har lammet Forhandlingerne om slige archæologiske Emner.
